

استاد محمد حسین شہریار

دیوان شہریار

(ترکی)

بہ انضمام

«حیدر بابا یا سلام»

مؤسسہ انتشارات نگاہ

«تأسیس ۱۳۵۲»

محمد حسین شہریار

تورکی دیوانی کلیاتی

(«حیدر بابا یا سلام» منظومہ سی ایلہ)

دکتر پروفیسور حمید محمد زادہ نین

مقدمہ، رداکتہ، ایضاح لاری ایلہ

فہرست

۹ شہریارین آنا دیلیندہ شعرلری
۲۳ حیدر بابای شہریار
۳۱ حیدر بابایا سلام
۴۹ ایکنجی «حیدر بابایا سلام»
۶۰ تورکون دلیلی
۶۲ بہجت آباد خاطرہ سی
۶۴ دؤگونمہ - سؤیونمہ
۶۸ سہندیم!
۸۱ [اٹل بلبلی]
۸۸ محمد راحیم حضر تلرینہ جواب
۹۶ شہریارین جوابی
۹۸ سلیمان رستمہ
۹۹ (یتیم مالی)
۱۰۱ حکیمہ جان
۱۰۲ کرج خاطرہ سی

۱۵۹	چابالیر اورک سینہ مده.....
۱۶۱	اویون اولدوق.....
۱۶۲	«رطب و ثریب تزه ک آلدیق».....
۱۶۴	معلول یازیق نیله سین؟.....
۱۶۷	او تایدان گلنه.....
۱۶۹	آلاه وعده سی!.....
۱۷۰	صابرین خوروزی.....
۱۷۲	انس و جن.....
۱۷۴	آلاه بویاغی.....
۱۷۵	[بدو آت].....
۱۷۶	قافقازلی قارداشلار ایله گوروش.....
۱۷۹	ننجه کئچدی [عمر ون]؟.....
۱۸۰	عزیزه.....
۱۸۳	عزیزه جان.....
۱۸۴	یالقیز غریب!.....
۱۸۵	هلال محرم.....
۱۸۸	تضمین.....
۱۹۰	خان ننه.....
۱۹۶	سازلی شاعریمیز «خازن» ین روحنه تقدیم.....
۱۹۸	فخریه تولومی.....
۲۰۰	به یاد دوست دیرینم محمدعلی محزون.....
۲۰۱	دان اولدوزودا.....
۲۰۱	باتدی.....
۲۰۲	آقا میر صادقین خیراتی.....
۲۰۶	عمو او غلوم میرابوالفضله.....
۲۰۹	قارداشیمین مزاری.....

۱۰۵	ایمان مشتریسی.....
۱۰۷	یا تا بیلمه بیرم.....
۱۱۰	شاطر او غلان.....
۱۱۲	زمان سسی.....
۱۱۴	گنتمه ترسا بالاسی.....
۱۱۶	ناز ایله میسن!.....
۱۱۹	آزادلیق قوشی وارلیق.....
۱۲۱	غم باسدی قلیانیمی.....
۱۲۳	پروانه و شمع.....
۱۲۴	صنعتی مملکت!.....
۱۲۷	غمله آتیشیق و باریشیق.....
۱۲۹	بلالی باش.....
۱۳۱	ایمانیله گتدی.....
۱۳۳	شوخلوق.....
۱۳۴	جان آلیرا یندی.....
۱۳۶	آغیز ینمشی.....
۱۳۷	دنیا نه یالان تا پماجادیر؟.....
۱۳۹	انجلا.....
۱۴۲	هارا قاچسین انسان؟.....
۱۴۵	آلنمین یازیسی.....
۱۴۸	یار قاصدی.....
۱۴۹	گوزوم آیدین.....
۱۵۱	جان رستم!.....
۱۵۳	قره باسدی حکایه سی.....
۱۵۴	انسان ساز انقلابیمیز!.....
۱۵۸	مجنون.....

قوشمالار و بایاتیلار

۲۱۰	قارداشیم سلیمان رستمه اتحاف.....
۲۱۲	قارداشیم سلیمان رستمه
۲۱۵	قاچاق نبی
۲۱۸	اصلی - کرم شعرینه بیر حاشیه
۲۲۰	یالان دنیا!.....
۲۲۳	گۆزومون یاشلاری.....
۲۲۶	باجیم اوغلی «بهروز»ین بایاتیلاری.....
۲۲۹	دکتر جاوید ده گتندی
۲۳۱	دریا ائله دیم.....

علاوه لر

۲۳۵	شهریارا مکتوب.....
۲۴۵	شهریارا آچیق مکتوب
۲۵۳	قارداشیم شهریارا ایکینجی مکتوب
۲۵۷	شاعر قارداشیم شهریارا مکتوب.....
۲۶۰	سلیمان رستمین مکتوبی.....
۲۶۳	شهریارا اتحاف.....
۲۶۵	حکیمه بلوری.....
۲۶۷	ایضاحلار.....
۲۶۹	(راهنمای حیدربابا).....
۲۸۲	تورکون دیلی
۳۱۵	(تورکیه یه خیالی سفر).....

شهریارین آنادیلینده شعر لری

اوتوز آلتی ایل بوندان اول، ۱۳۳۲- نجی ایلین اسفند آییندا، نوروز قباغی آذربایجان خلقی ئوز شاعریندن اونودولماز بیرهدیه آلدی. بو، استاد شهریارین «حیدر بابایا سلام» اثری ایدی. حجمجه کیچیک، مضمونجا دولغون اولان بو اثرین نشری ایچون او وقتکی تبریزین بوتون فرهنگی و پولیقرافیگ گوجوندن و امکاملاریندان استفاده اولونموشدی - خطینی میرزا طاهر خوشنویس یاز میشدی، شکللرین رسام مرتضی نخجوانی چکمیشدی، گراورلرینی میرزا عبدالوهاب شعاری حاضرلامیشدی، حسین آقا زفرینین چاپخاناسیندا چاپ اولونموشدی، حسن تقویمی چاپین بوتون وسایلینی حاضرلامیشدی، مهدی روشن ضمیر، عبدالعلی کارنگ هریری آیریلیقدا مقدمه یازمیش، شهریارین ئوزوده خلاصه شکلده اثرین یارانماسی حقیقده ایضاحات وئریب اونو آذربایجانلیلارا تقدیم ائتمیشدی.

شهریا بوگوزل منظومه نی یازماقدان هله چوخ - چوخ اول ئوزونون زنگین یارادیجیلیغی ایله ایراندا شهرت قازانمیش، حقلی اولاراق معاصر دورین حافظی لقبی کیمی عالی بیر مقام صاحبی اولموشدی. بوندان سونرا شاعر بیر سیرا عامللرین تأثیری

آلتیندا و هامیدان اول آنا سنین آرزو و ایستگی ایله «حیدر بابا سلام» منظومه سینی قلمه آلمیشدی.

«حیدر بابا سلام» شمس قیس رازی نین افاده سیله دئسه ک «خوش طالع ایله دوغولموشدی». اثرین نشری ایله دیلر ازبری اولماسی، عموم خلق محبتی قازانماسی، سر حد لری آشیب تورک دیللی خلقلر آراسیندا یاییلماسی، یوز لرله نظیر لرله قارشیلانماسی، ماهینلار قوشولماسی، عاشیق لارین سازیندا، مغنی لرین آوازیندا اوخونماسی بیر اولدی. بو ادبی حادثه دن ایلرر ثوبت کچندن سونرا شهریار آنا دیلینده اونلار لایینی اثر یازدی، فقط باخیب گوردو که، هیچ بیر یسی «حیدر بابا سلام» بویونا گلیب چاتمادی. چوخ احتمال که، شاعر آشاغیدا کی مصر اعلاری یازماقلا بو حقیقتی اعتراف اتمه لی اولدی:

باخ که (حیدر بابا) افسانه تک الموش بیر قاف

من کیچیک بیر داغی سر منزل عنقا ائله دیم.

دوغرودان دا (حیدر بابا) داغی بو اثرده افسانه وی بیر داغا چه وریلدی، شاعر اوغلو نو قوینونا آلیب «سر منزل عنقا» اولان بیر قاف کیمی باشینی گو گلره او جالتدی.

بو معجزه یه اوخشار اثر ائله بیر زمان یارانندی که، طاغوتی قانونلار بویوک بیر خلقین دیلینه قیفیل وورموش، آذربایجان دیلینده یازماق یاساق ائدیلیب، باغیشلانماز جرم ساییلیدی. ایران خلقلری آراسیندا نفاق سالانلاردا بو ظلمی «وحدت ملی» ثورتو گو آلتیندا گیزلتمک و بیر نوع توجیه ائتمگه چالیشیر دیلار. بئله بیر ثولوم سکوتی نی شهریارین «حیدر بابا یا سلام» منظومه سی سیندیدی. بو، (حیدر بابا) نین سیماسیندا قولو زنجیر لی وطنه و ثریلن سلام ایدی، قارانلیقلاری یاران، سحرین مژده سینی وئره ن سلام ایدی، بوسلاما هر طرفدن علیک السلام سسی گلدی.

آذربایجان ادبیاتی ایچون شهریار هر شیدن اول «حیدر بابا» شاعری دیر. بو اثرین

یارانماسی هم شاعرین ثوز حیاتیندا دو نوش نقطه سی، هم ده ادبیاتیمیزدا یینی مرحله نین باشلانغیجی اولدی. بو ثولسز بدیعی اثرین میداننا گلمه سی نی شهریارین حیاتیندا و یارادیجیلیغیندا اونا گوره دو نوش نقطه سی حساب ائدیریک که، شهریارین حقیقی استعدادی بو منظومه ده تام گوجو ایله چاغلامیشدیر. محض بو اثری ایله شهریار ثوز یوردوندا گنیش شکلده تانیماغا باشلادی، خلق آراسیندا درین و سار سیلماز محبتی بو اثری ایله قازاندی.

ائله جه ده «حیدر بابا سلام» منظومه سی نی معاصر آذربایجان ادبیاتیندا اونا گوره دو نوش نقطه سی، یینی مرحله نین باشلانغیجی حساب ائدیریک که محض بو اثرین میداننا گلمه سیله ادبیاتیمیزدا سوزون حقیقی معناسیندا مثلسیز بیر جانلانا، دیر چلمه عمله گلدی. معاصر آذربایجان ادبیاتی تاریخینده یقین که، «حیدر بابا یا سلام» منظومه سی و اونون تأثیری گله جکده مستقل بیر بولمه ده تحقیق اولونا جاق. بو ثولمز اثرین یارانما- سیدان سونرا آنادیللی ادبیاتا مارق و دقت آرتدی. جوان شاعر لردن توتموش قوجامان سوز اوستالارینا قدر بو اثره سس وئر مگه باشلادیلار. «سهنده مکتوب» اثرینده شاعر بو مطلبه بئله اشاره ائدیر:

«سنی «حیدر بابا» اول نعره لر ایله چاغیر اندا

او سفیل داردا قالان، تولکی قووان شیر باغیر اندا

شیطانین شیللاغا قالخان قاطری نو خدا قیر اندا

«دده قورقود» سسین آلدیم، دیدیم آرخامدی، ایناندیم

آرخا دوردوقدا سه ندیم، ساوالان تک هاوالاندیم

سئله قارشی قاوالاندیم.

جوشقونون دا قانی جوشدی، منه بیر هایلی سس اولدی

هر سسیز بیر نفس اولدی.

باکی داغلاری داهای وئردی سسه، قیها اوجالدی،
اوتایین نعره لری سانکی بو تایدان دا باج آلدی.
«قورخما گلدیم» دئییه سسلرده منه «جان» دئدی قارداش
منه «جان، جان» دئیهرک دشمنه «قان - قان» دئدی قارداش

بو یوک نظامی ئوز شعریندن و شاعر لر آراسیندا توتدوغو مقامدان دانیشارکن «خسرو
و شیرین» اثرینده خلق آراسیندا گنیش یاییلمیش بیر مثلدن استفاده ائتمیشدیر. روایت
گوره، گویا عرشده اولان بیر خوروز ئوز بانای ایله یئر اوزونده اولان خوروزولاری
یوخدان او یادیر، اونون سسینه سس وئرهن خوروزلار سحرین آچیلما سینی خبر وئریر لر.
نظامی ئوزونو عرشین خوروزونا بنزتمیشدی. بو مثلی شهریارین «حیدر بابایا سلام»
منظومه سی حقینده سویله سک، ظنیمزجه یانیلما ریق.

شهریارین «حیدر بابایا سلام» اثری آشغیدا کی مصر اعلارلا باشلانیر:

حیدر بابا، ایلدیر یملار شاخاندا

سئلر، سولار شاقیلدا یوب آخاندا،

قیزلار اونا صف باغلیوب باخاندا،

سلام اولسون شوکتوزه، ائلوزه،

منیمده بیر آدیم گل سین دیلوزه.

بو منظومه دن سونرا شهریارین یالینز آدی دیله گلمه دی، اونون ئوزونوده محبت
رشته لری چکیب آنا یوردونا گتیر دیلر، حسرتله (حیدر بابا) داغیندان سوز آچان، خیالاً
اوشاقلیق دورونه قایدیب، اونون یاشیل اتکلرینده گزیشن شاعری ئوز دوغما کندینه
آپاردیلار. بو قایدیشلا «حیدر بابا» نین ایکینجی حصه سی یارانندی. دییلنلره گوره،
شهریار (حیدر بابا) داغینی اوزاقدان گورن کیمی بداهتاً بو مصر اعلاری سویله دی:

حیدر بابا، چکدین منی گتیردین،
یوردو موزا، یووامیزا یتیردین،
یو سیفیوی اوشاق ایکن ایتیردین،
قوجا یعقوب، اتمیشسمده تاپیسان،
قووالاییب قورد آغزیندان قاپیسان!

بو اولدی قججا معنالی و دوشوندریجی بیر حقیقتدیر. قوجا یعقوب (آذربایجان) ئوز
یوسیفین (شهریاری) اوشاق ایکن ایتیردی، آنجاق بو یوسف دشمندن بتر قارداشلارین
سالدیغی قویودا قالمادی، اونون یوسفین حسنیندن داها آرتیق گوزه للیگه مالک اولان
شعرینین، صنعتین شهرتی بوتون ئولکه نی بورودی.

«حیدر بابا» نین بیرینجی حصه سینی اوخویاندا بیزه ائله گلیردی که شاعر یالینز
اوشاقلیق ایللر نی خاطر لامیش، قوجا غیندا بو یا - باشاچتمیش کندین گوزه ل طبیعی
لرینی مینیا تور لوحه لرده ترسیم ائتمک نیتینده اولموشدور. آنجاق اثرین ایکینجی
حصه سی بو تصورین یانلیش اولدو غونو ثبوت ایتیردی. معلوم اولدی که، شهریار بو
گوزه ل شعر اینجی لرینی یاراتدیغی وقت اونلاری ساپا دوزوب اوجلارینی بیرلشدیرمک،
یاراشیقلی بیر بویونباغی ائتمک، مکمل منظومه یاراتماق ایسته میشدیر. «حیدر بابا» نین
ایکینجی حصه سی بیرینجی کتابدا طرح اولونموش یاریم دائره نی تماملادی، ایلک
باخیشدا پراکنده گورون بشلیکلری واحد سوژه اطرافیندا بیرلشدیردی.

بیرینجی حصه ده شاعر ئوز دوغما یوردونو خاطر لاییر. بور ادا شهریار (حیدر بابا)
داغینین گللی - چیچکلی اتگینده ئوز یاشید لاریله اویناییر، چوبانلارین توتک سسینه،
بولاقلارین زمزمه سینه، دالیسیندا فره سی اولان کهلیکلرین آوازینا قولاق آسیر، مکتبه
ملا ابراهیم دن درس آلیر، رخشنده نین قارا گوزلری، ننه قیزین شیرین سوزلری اونو واله
ائدیر، سرین سویونی ایچدیگی (داشلی بولاغین) داش - قومنان دولماماسینی،